

Lietuvių gimtosios kalbos ir literatūros olimpiada Lietuvos ir užsienio lietuviškų mokyklų mokiniams

2011 m.

9–10 klasės

Respublikinis etapas

Užduočių atlikimo laikas – 2 val.

.....

dalyvio kodas

Vertinimas:

I UŽDUOTIS

Atidžiai perskaityę pateiktas ištraukas nurodykite, apie kokius žymius lietuvių autorius jose pasakojama.

1. Tuo laiku aš asmeniškai susipažinau su juo, kadangi tiek daug apie jį buvau girdėjęs: apie jo mechanikos ir optikos darbus, apie stiklų šlifavimą, barometrų darymą, kurių vieną aš pats dar prieš ketverius metus turėjau ir kuris buvo visai geras: apie puikų fortepijoną ir du klavesinus, kuriuos jis padirbo [...], apie jo muzikines kompozicijas ir pan.

Vertinimas

2. Džiovos kankinamas, išblyškęs, apšėpusia barzdele, dažnai kosčiodamas, atmenu, jis man kalbėjo, kad būtinai reikia kelti lietuvių patriotizmą, rūpintis tautiniais reikalais. Jo kambarelis buvo labai kuklus, nesijautė, kad čia gyvena žymus literatas. Mat visa, kas lietuviška, reikėjo slėpti nuo negeistinių caro žandarų akių.

3. Apie jį konclageryje girdėjau tiesiog legendas. Tai vienam mirtininkui kažkokius dokumentus išgavęs, tai maisto, tai vaistų išrūpinęs. Buvo žinoma, kad jis yra lietuvis, profesorius, studijavęs Miuncheno universitete, gerai mokantis vokiečių kalbą. Puikiai kalbėjo ir rusiškai.

Vertinimas: Už kiekvieną teisingai nurodytą autorių skiriama po 1 tašką.

Suma:

II UŽDUOTIS

Klausimai:

1. 1845–1848 metų žiemomis Antanas Baranauskas Anykščiuose lankė pradinę mokyklą. Kaip manote, kokia buvo mokyklos dėstomoji kalba?

Vertinimas

2. Kokia kalba buvo parašyti pirmieji A. Baranausko eilėraščiai?

3. Kokių mokslų raidai nusipelnė A. Baranauskas?

4. A. Baranausko poemoje „Anykščių šilelis“ yra lietuvių pasakojamosios tautosakos kūrinų motyvų. Paminėkite bent vieną tokį kūrinį, kuriuo remiamasi A. Baranausko poemoje. Paaiškinkite, kaip jis susijęs su „Anykščių šilelio“ poemos tematika?

Vertinimas: 0 (atsakymas neteisingas), 1 (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), 2 (atsakymas teisingas).

Suma:

III UŽDUOTIS

Pateikti lietuvių kalbos žodžiai *rakštis*, *sagtis*.

Klausimai:

1. Parašykite, kiek kartų kiekvienas jų priebalsis pasikartoja sakinyje *Jo burnoje kiekvieną dieną būna ir karštis, ir šaltis.*

Vertinimas

2. Apie kokį žmogų taip sakoma, kai jis apibūdinamas ankstesniame klausime pavartotu sakiniu?

Vertinimas: Už kiekvieną teisingai nurodytą ir gerai suskaičiuotą priebalsį skiriama po 1 tašką.

0 (atsakymas neteisingas), 1 (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), 2 (atsakymas teisingas).

Suma:

IV UŽDUOTIS

Pateiktos rytų baltų (lietuvių ir latvių) kalbų žodžių šaknys atitinka tas pačias vakarų baltų (prūsų) kalbos žodžių šaknis. Skliaustuose nurodyti tas šaknis turintys baltų kalbų žodžiai.

lietuviškai	latviškai	prūsiškai
ang- (plg. angis)	odz- (plg. odze)	ang- (plg. angis)
diev- (plg. dievas)	diev- (plg. dievs)	deiv- (plg. deiws)
gerv- (plg. gervė)	dzērv- (plg. dzērve)	gerv- (plg. gerwe)
nakt- (plg. naktis)	nakt- (plg. nakts)	nakt- (plg. naktin; [galininkas])
širš- (plg. širšė)	sirs- (plg. sirsenis)	sirs- (plg. sirsilis)
žem- (plg. žemė)	zem- (plg. zeme)	zem- (plg. semmē)

Parašykite šių žodžių šaknis prūsiškai, kai žinote, kokios jos yra latvių kalboje.

latviškai	prūsiškai
as- (plg. ass)	
dien- (plg. diena)	
dzen- (plg. dzenis)	
dzirn- (plg. dzirnavas)	
zos- (plg. zoss)	

Vertinimas

Vertinimas: Kiekviena be klaidų parašyta prūsų kalbos šaknis – 2 taškai.

Suma:

V UŽDUOTIS

Saveikių dvaras buvo ne didžiausias Pats-Pamarnecko dvarų. Vis dėlto jo laukų dirbtų suvarydavo iš keleto apylinkės kaimų: Aužbikų, Geišių, Tilindžių ir kitų. Visus juos valdė Geišių Geišė Rapolas, to dvaro tijūnas, paprastai vadinamas prižiurna. Jojo antrininkas buvo Aužbikų Šiukšta Mykolas, perpus už jį jaunesnis. Tijūnas Rapolas, geroką bizūną nusitvėręs, rūščiai ir rimtai vaikščiojo dvare aplink ūkio trobas ir lauke aplink darbininkus. Tvarkė, barės, bizūnu pliaukšėjo ir – nuolat pypkę rūkė. Kur tik jis pasisuko, visur girdėjai:

– Mykoliuk šen, Mykoliuk ten.

Reikia grėbti:

– Mykoliuk, veskis mergas!

Reikia vežti:

– Mykoliuk, vežimų krautų!

Reikia kimšti:

– Mykoliuk, į galą!

Taip per kiaurą dieną, per kiaurus metus, per nemaža metų.

O Mykoliukas – jau visas Mykolas. Jam arti trijų dešimtų. Jis gražiai išaugęs, storas juosmenyje, pečiuitas, daugiau kaip vidutinio ūgio ir pagali. Šieno plakais, grūdų maišais jis žaiste žaidžia, visą vežimą tik vilpš už galo, jei užkliuvo. Uostai šepečiu panosėje, nes karpė nuo burnos, kad nelįstų į šaukštą valgant.

Juozas Tumas – Vaižgantas, „Dėdės ir dėdienės“

Klausimai:

1. Perskaite pateiktą ištrauką paaiškinkite, kaip iš sakinio suprantate, ko norima iš Mykoliuko: „Mykoliuk, vežimų krautų!“.

Vertinimas

2. Parašykite, kokia veiksmažodžio forma pavartota sakinyje: „Mykoliuk, vežimų krautų!“?

3. Tekste minimas Geišių kaimas. Nurodykite, iš ko atsiradęs šis pavadinimas ir parašykite jo pamatinį žodį.

4. Be pavadinimo Geišių kaimas minima ir daugiau vietų pavadinimų. Kokie tai pavadinimai (juos išvardinkite)?

5. Kokia veiksmažodžio forma yra *žaiste* (žr. tekste „jis žaiste žaidžia“)?

6. Ištraukoje vartojamas žodis *troba*. Pateikite, kokių žinote daugiau šio žodžio sinonimų (darbas bus baigtas, kai parašysite tris sinonimus).

7. Ištraukoje yra sakinyš „Šieno plakais, grūdų maišais jis žaiste žaidžia, visą vežimą tik vilpš už galo, jei užkliuvo“. Kokia sakinio dalis yra žodis *vilpš*?

Vertinimas: 0 (atsakymas neteisingas), 1 (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), 2 (atsakymas teisingas).

Suma:

VI UŽDUOTIS

Adomas atsikėlęs stebėjos į visas puses ir nežinojo, kame esąs. Vaikščiojo po daržą, matė gyvulius, bet neturėdamas su kuo pašnekėti, ilgėjos.

Regėdams tai, viešpats tarė: „Negražu yra Adomui vienam gyventi, sutverkim moterį, į aną pavėdžią.“ Vakarop Adomas atsigulė ir užsnūdo, o viešpats, trakšt išlaužęs jam vieną šonkaulį, sutvėrė iš to moteriškę ir pavedė Adomui už moterį.

Motiejus Valančius, „Pasakojimas Antano tretininko“

Klausimai:

1. Kokią ir kuo paremtą istoriją čia pasakoja M. Valančiaus personažas Antanas?

Vertinimas

2. Paaiškinkite, kokia vardo *Adomas* reikšmė?

3. Kokius žinote Biblijos vertėjus į lietuvių kalbą? Paminėkite bent du.

Vertinimas: 0 (atsakymas neteisingas), 1 (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), 2 (atsakymas teisingas).

Suma:

VII UŽDUOTIS

Pateikta lingvistinė mįslė „Debesyse yra, pas bobą – dvi, pas bekoną – priešaky, pas kleboną – vidury“.

Klausimai:

1. Įminkite mįslę. Kas tai?

Vertinimas

2. Aptarkite, kaip gramatiškai (kokiomis gramatinėmis konstrukcijomis) sakinyje reiškiama vieta? Tuos atvejus nurodykite.

Vertinimas: 3 taškai už teisingą atsakymą. 0 (atsakymas neteisingas), 1 (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), 2 (atsakymas teisingas).

Suma:

VIII UŽDUOTIS

Kiekvieną rytą mylima, praeidama pro mano langą,
Pravėrus jį, numesdavo ant stalo puokštę vasaros gėlių,
Kaip saulės ir pabudusių laukų pasveikinimą brangų,-
Ir, ilgu žvilgsniu pažiūrėjus į mane, nueidavo keliu.

O aš palikdavau sėdėt per dieną tarp knygų pasislėpęs.
Tarp knygų, kambario niūriam šešėly, vyto gėlės ir širdis.
Sode krepštelio paukščiai, dūzgė bitės ir šlamėlio liepos –
Tik aš sėdėjau susimąstęs, šlamesio ir paukščių negirdįs.

Bet vieną rytmetį prie mano lango nesustojo mylima,
Negrįžo paukščiai... Pajutau, kad vasara praėjo...
Susidrumstė širdis lyg vandenų paviršius bėgant vėjui.

Dabar, kai sėdžiu ir mąstau, lauke pasnigusi žiema...
Man šalta... Aš rausiuos tarp knygų... Kiek iš vasaros gėlių!
Suvytę jos. Ir žydinčios tarp jų surasti negaliu.

Klausimai:

1. Kas šio eilėraščio autorius? Kokia forma jis parašytas?

Vertinimas

2. Šio eilėraščio autorius labai mėgo vieno užsienio kalba rašiusio lietuvių kilmės poeto eiles. Jose dažnas buvo sodo įvaizdis. Kas šis autorius? Kokia kalba jis rašė?

3. Kaip paaiškintumėte eilėraštyje sugretintas vasaros gėlių ir knygų poetines prasmes?

4. Kaip vadinama poetų generacija, kuriai po mirties buvo priskirtas eilėraščio autorius?

5. Ar eilėraštyje vartojami poetiniai įvaizdžiai yra kaip nors paveikti realių šio poeto gyvenimo aplinkybių? Pakomentuokite plačiau, ką apie tai žinote.

Vertinimas: 0 (atsakymas neteisingas), 1 (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), 2 (atsakymas teisingas).

Suma:

IX UŽDUOTIS

Kazimieras Būga vietoj slavizmo *bliūdas* pasiūlė vartoti žodį *dubuo*, kuris kartu su kitais žodžiais *dubė* „dauba, įgriuva; įdubimas“, *dubsėti* „kiek dubti, klimpti“, *dūbsoti* „būti išdubusiam, sudubusiam“, *dubti* „daryti dubiam, rasti įdubai“, *dubuma* „dubi vieta, įdubimas“, *dubury* „pailga dauba“, *duburiuotas* „kuris su duburiais, duobėmis“, *dubus* „įdubęs, gilus“, *įdubti* „įlinkti, pasidaryti dubiam“ priklauso tos pačios šaknies *dub-* žodžiams.

Klausimai:

1. Kodėl K. Būga slavizmą *bliūdas* siūlė keisti būtent žodžiu *dubuo*?

Vertinimas

2. Be daiktavardžio *dubuo* Jums buvo pateikta ir daugiau šios šaknies žodžių. Raskite priesaginės darybos žodžius ir suskirstykite vedinius kalbos dalimis (būtinai nurodykite, kokios kalbos dalies jie yra).

3. Ar būdvardis *dubus*, veiksmažodis *dubti* yra susiję su daiktavardžiu *dauba*? Jeigu taip, tai nurodykite bent vieną argumentą ir jį pagrįskite kitų šaknų žodžių pavyzdžiais.

Vertinimas: 0 (atsakymas neteisingas), 1 (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), 2 (atsakymas teisingas).

Suma:

X UŽDUOTIS

Kaip manote, kodėl lotyniškos kilmės vardai *Fabijonas*, *Felicijonas* XX a. pradžios Lietuvos kaimo gyventojų buvo tarti *Pabijonas*, *Pelicijonas*? Atsakymą argumentuokite.

Vertinimas

Vertinimas: 0 (atsakymas neteisingas), 1 (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), 2 (atsakymas teisingas).

Suma:

XI UŽDUOTIS

Visi rengėsi keliauti į dvarą. Ji pirma, šviesiais šilkais apsivilkusi. Su aukštai sukedenta frizūra, pažų palydovų kaip beždžionių, iškišusių savo smailus liežuvius, lydimą.

Bet staiga į griežiamąją mašiną ir į marionečių tarpą buvo įkištas geležinis virbalas. Ai ja jai! Kas ten atsitiko! Ji net pasviro, kažkas subraškėjo, kažkokia marionetė sukliko staigesniu balsu, tarytum dvi garsesnės skardos buvo trinkelėtos kartu.

Klausimai:

1. Kas yra šios ištraukos autorius? Kokiai literatūros kryptčiai priklauso kūrinys?

Vertinimas

2. Kokias XX a. modernaus literatūros ir meno krypttis vienija avangardizmo terminas? Paminėkite bent dvi.

3. Kuo avangardistinės prozos personažas skiriasi nuo realistinės prozos personažo?

4. Kaip vadinosi pirmasis žymiausias lietuvių literatūros avangardistų sąjūdis? Kas buvo jo iniciatorius?

Vertinimas: 0 (atsakymas neteisingas), 1 (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), 2 (atsakymas teisingas).

Suma:

XII UŽDUOTIS

Pateikti veiksmažodžiai *ėsti*, *nuryti*, *penėti*¹, *tukti*.

¹ gerai šerti, maitinti (reikšmė).

Klausimai:

1. Iš kiekvienos veiksmažodžio šaknies padarykite po daiktavardį ir išskirkite darinių priesagas.

Vertinimas

2. Panaudoję visų keturių veiksmažodžių šaknis padarykite reikalingų žodžių formas (iš kurių bent du turi būti neasmenuojamosios veiksmažodžių formos) ir sukurkite rišlų sudėtinį sakinį.

Vertinimas: 0 (atsakymas neteisingas), 1 (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), 2 (atsakymas teisingas).

Suma:

XIII UŽDUOTIS

Pateikti žodžiai *aktyvus, destruktivus, konstruktyvus, progresyvus, pažangus, negatyvus, pasyvus, pozityvus, regresyvus* ir *teigiamas*.

Klausimai:

1. Pasinaudoję visais žodžiais ar jų dalimi sudarykite dvi žodžių grupes (į vieną grupę turi įeiti bent po du žodžius) taip, kad viena žodžių grupė nuo kitos skirtųsi koku nors lingvistiniu (pvz., darybiniu, kilmės ar pan.) požymiu, kurį ir įvardinkite. Grupės gali būti išskirtos pagal kelis požymius, tas pats žodis gali būti kartojamas ir kitu požymiu besiskiriančioje grupėje.

Vertinimas

2. Iš pateiktų žodžių suraskite ir parašykite antonimus. Darbas bus baigtas, kai nurodysite bent tris opozicijas.

3. Pateiktoje žodžių grupėje suraskite žodžius, kurie turi neigimą, atskyrimą, priešingą veiksmą reiškiančius priešdėlius (parašysite bent du žodžius).

4. Kokia kalbos dalis yra žodis *teigiamas*?

Vertinimas: 1. Kiekviena teisingai su pavyzdžiais nurodyta žodžių grupė – po 2 taškus (po 1 tašką, kai atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas).
2.-4. **0** (atsakymas neteisingas), **1** (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), **2** (atsakymas teisingas).

Suma:

XIV UŽDUOTIS

Perskaitykite šias skirtingų lietuvių autorių kūrinių ištraukas, kuriose pagrindinis aprašomas personažas yra moteris. Remdamiesi personažo aprašymo ypatumais nustatykite, kokioms literatūros kryptims ar srovėms priklauso kiekviena iš šių ištraukų. Trumpai pagrįskite ir pakomentuokite savo sprendimą.

1. Dabar ji neišleidžia manęs nė vieną akimirksnį iš savo akiračio. Aš didžiuojuosi, aš augu. Ji nori viską apimti, suprasti ir atgrasyti mane nuo visa pikta ar nelaimės. Ji yra mano angelas sargas. Ji visuomet liguistai seka mano gyvenimą ir yra ištrenkusi iš manęs vargus. Pirma aš galėdavau vargti ir svajoti, dabar aš to nebegaliu. Pati laimė yra nužengusi į žemę ir palytėjusi mano petį. Aš išdidau. Ji kopia į mano sielą, ir, kad įmanytų, viską už mane padarytų.

Vertinimas

2. Agota Cecilija, skaitindama iš knygelių gyvenimą šventos Agotos ir šventos Cecilijos, labai pasidabojo cnatomis šventos panystės. Būdama bažnyčioje, niekados nesidairė, bet visados ant nobažnų knygelių, aukso kvietkomis azdabintų, dievobaimingai skaitė. Ta razumna mergaitė vieną sykį tėvelius savo ir Morkų, savo švogerį, prašo, kad ją ataduotų į klioštorių panelių miškų ant garbės pono Dievo.

3. Ji kas kartas, ir visada tvirtai, užsižadėdavo, jog paskutinį kartą, kitą sykį – jau kad skelsianti į dantis!... Bet urėdas tankiai šiuo tuo pagerino, todėl nors pykdama, bet tylėjo. O išėjus prie darbo, iš rytų pusės tankiai žvalgėsi, kame urėdas sukinėjasi. Prisiartinant jam arčiau, Petronėlė linksmi šypsojo, taisėsi ant galvos skepetėlę arba kasas, gėrėjosi savo gražumu pritraukusi vaikį.

Vertinimas: 0 (atsakymas neteisingas), 1 (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), 2 (atsakymas teisingas).

Suma:

XV UŽDUOTIS

Panaikink kalbą – panaikinsi santaiką, vienybę ir viską gera. Panaikink kalbą – panaikinsi saulę nuo dangaus, suardysi pasaulio tvarką, atimsi gyvenimą ir garbę. Kas išskirstė ir išvaikė tuos, kurie statė bokštą lig debesų norėdami išgarsinti savo vardą? Kalbos nevienodumas. Kas dažniausiai pasauly daro karus, maištus ir sukilimus? Kalbos įvairumas. Tautų rietenos ir peštynės visados eina iš kalbos įvairumo, to visokių nesutikimų šaltinio. Kaip prigimimas traukia kiekvieną žmogų prie savo giminės ir kraujo, taip traukia jį ir prie savo kalbos, ir jis prie jos prisiriša.

Klausimai:

1. Kokio tai kūrinio ištrauka ir kas jos autorius?

Vertinimas

2. Ką autorius turėjo galvoje, nurodydamas „tuos, kuries statė bokštą lig debesų“?

3. Kokioje epochoje buvo iškelta tautinių kalbų vertė?

4. Kada ir kokiame mieste buvo išspausdinta pirmoji lietuviška knyga?

5. Kokios buvo pagrindinės Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės rašto kalbos?

Vertinimas: 0 (atsakymas neteisingas), 1 (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), 2 (atsakymas teisingas).

Suma:

XVI UŽDUOTIS

Yra žinoma, kad daiktavardis *nagas* turi pagrindinę reikšmę *raginė atauga žmogaus, gyvulio ar paukščio piršto gale*. Toliau yra pateikti du sakiniai, kur yra šaknį *nag-* turinčių žodžių:

- a) Gavo gerai per *nagus* ir nebkiš daugiau anų, kur nereik. (LKŽ)
b) Mūsų direktorius didelis *nagas*: neduoda žmonėms uždirbti iš šalies. (LKŽ)

Klausimai:

1. Kokia šiuo sakiniuose žodžio *nagas* reikšmė?

Vertinimas

2. Kokios sakinio dalys yra daiktavardis *nagas* pateiktuose pavyzdžiuose?

3. Suraskite pirmajame pavyzdyje pateiktą šalutinį sakinį ir nurodykite jo tipą.

Vertinimas: 0 (atsakymas neteisingas), 1 (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), 2 (atsakymas teisingas).

Suma:

XVII UŽDUOTIS

Kartą užėjo juodas debesis ir pradėjo labai ūžti. Žmonės iš baimės nežinojo, kas daryti. Jie atvedė seną žmogų, turintį apie šimtą metų. Tas senelis ėmė šaukti tą debesį jaučio vardais:

– Šėmi, margi, buli!

Kai tik ištaręs „buli“, ežeras ir nukritęs.

Klausimai:

1. Kaip vadinami tokie lietuvių liaudies padavimai, kuriuose pasakojama apie įvairių krašto gamtos reiškinių (ežerų, kalnų ir kt.) atsiradimą?

Vertinimas

--

2. Kaip paaiškintumėte vardo suteikimo prasmę ir svarbą pirmąsčiame mitologiniame mąstyme?

--

3. Koks graikų mitologijos dievas pasiversdavo jaučiu?

--

4. Gal žinote kokį nors kitą tokios pat rūšies padavimą. Papasakokite.

--

Vertinimas: 1–3. **0** (atsakymas neteisingas), **1** (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), **2** (atsakymas teisingas). Už pateiktą tinkamą padavimą – 3 taškai.

Suma:

--

XVIII UŽDUOTIS

Įsivaizduokite, kad toliau Jums pateikta labai ekspresyvaus teksto atkarpa: *Lauk! Lauk! Nešauk! Plauk! Sukirčiuokite* šią teksto atkarpą taip, kad sukurtumėte konkrečią prasmingą situaciją, ir ją trumpai aptarkite, kad motyvuotumėte sakinyje vartojamų žodžių reikšmes.

Pavyzdys: Nýk! Prasmėk! – taip rėkė išsigandusi moteris, kai pamatė stovintį patį velnią prieš akis, norėdama, kad jis dingtų.

Vertinimas

Vertinimas: 0 (atsakymas neteisingas), 1 (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), 2 (atsakymas teisingas).

Suma:**XIX UŽDUOTIS**

Pateiktus kūrinių pavadinimus įrašykite lentelėje prie juos parašiusių autorių pavardžių.

Kūrinių pavadinimai:

Barbora Radvilaitė, Brisiaus galas, Diemedžiu žydėsiu, Juodasis obeliskas, Pakalnučių metai, Palangos Juzė, Petras Kurmelis, Raganius, Vėlinės, 100 pavasarių.

A. Mickevičius	
E. M. Remarkas	
J. Biliūnas	
J. Grušas	
J. Ivanauskaitė	
K. Binkis	
Krėvė	
M. Valančius	
S. Nėris	
Žemaitė	

Vertinimas

Vertinimas: Kiekvienas teisingai autoriui priskirtas kūrinys – 1 taškas.

Suma: